

Tegen het einde van de middag verscheen Imamoera in Kalidjati. De Nederlanders werden nu naar de aangrenzende woning gebracht waar men in een kamer *en suite* de dubbele deuren had opengeschoven. Het gesprek nam een aanvang¹. Imamoera sprak Japans – de Japanse tolk die hij naast zich had, was het Nederlands goed meester: de man had het zich in Den Haag eigen gemaakt en was nadien enkele jaren vice-consul in Batavia geweest; als Hulsewé moeilijkheden had met het vertalen uit het Japans, nam hij die taak over.

De tolk begon met de aanwezigen aan elkaar voor te stellen. Toen dit was geschied, uitte van Starckenborgh de wens dat de Japanse journalisten en persfotografen die de kamer waren binnengekomen, zouden worden verwijderd. Imamoera willigde die wens in en de *suite*-deuren werden bovendien gesloten. De Japanner eiste vervolgens zonder verdere verplichtingen de algemene overgave, daaraan toevoegend dat, indien zijn eis werd ingewilligd, de verslagen Nederlanders zouden ervaren hoe ritterlijk de Japanners zouden optreden. Toen bij de vertaling van dit betoog de woorden 'algemene overgave' weerklonken, wendde ter Poorten zich tot van Starckenborgh, zijn handen uitstrekkend alsof hij wilde zeggen: 'Ziet u wel, dat heb ik voorspeld!' Die reactie versterkte van Starckenborgh in zijn overtuiging dat van ter Poorten geen weerbare houding te verwachten was; hij, de twee-en-zestigste in de lange rij van gouverneurs-generaal die sinds het begin van de zeventiende eeuw in Batavia en Buitenzorg² (zie kaart I) hadden geresideerd, betreunde zulks; 'ik dacht', zei hij ons bijna twintig jaar later, 'we zijn hier bijna driehonderdvijftig jaar geweest, ik kan dat niet zomaar opgeven.'³ Hij besloot

¹ Van Starckenborgh heeft zijn herinneringen aan het gesprek in 1947 opgeschreven, zijn verslag in oktober 1948 voorgelezen aan de Enquêtecommissie (a.v., vraagno. 29 108-11) en toen ook op enkele punten aanvullingen verstrekt. Ter Poorten heeft over het gesprek geschreven in zijn in maart 1946 opgesteld 'Verslag omtrent mijn beleid als legercommandant', te vinden o.m. in de Indische Collectie van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie onder registratieno. 48 497. De Japanner die als tolk optrad, beschreef het gesprek in het herdenkingstijdschrift d.d. 9 maart 1943 van het op Java verschijnend dagblad *Asia Raya* ('Groot Azië') (IC, T 1). Een tweede verslag van Japanse zijde is in 1944 gepubliceerd in het Jaarboek *Java Nenkan* 1944 (IC, 4 661). Imamoera heeft zijn herinneringen neergelegd in zijn in '46 in Batavia in gevangenschap geschreven memoires: '*A Tapir in Prison*' (IC, 2 460), dl. III, p. 114-17. In onze weergave combineren wij de gegevens uit deze bronnen, aangevuld met inlichtingen die wij in 1983 van de heren Hagenaar en dr. Hulsewé mochten ontvangen. ² Thans: Bogor. Met 'thans' bedoelen wij dat dit nu de officiële naam is. Veel huidige plaatsnamen werden in de Nederlandse tijd al door inheemsen gebruikt. ³ Van Starckenborgh, 23 okt. 1961.